

földi sajtó rövid hírekben közöl, a magyar társadalom gazdasági, értelmi és etikai színvonalának emelésével foglalkozik. Ki kell emelnünk azokat a mozzanatokat, amelyek bennünket a világgal és az emberiséggel összekötnek és azokban a magyar államnak és nemzetnek megillető helyet biztosítanak. Ha mindez meg nem történik, nem tudunk kimenekülni abból a fogyatékosságból, hogy a mohácsi vész óta függetlenségünkkel együtt azt az érzéket veszítettük el, amely visszavezet bennünket az érvényesüléshez.

Ha Széchenyi közöttünk járna, szokott kíméletlenségével tárná fel azokat a hibáinkat, amelyek a haladás útját elzárják előttünk. Több társas érzéket követelne tőlünk, mert kifejezett egyéni érzékünk lehetetlenné teszi az egészséges együttműködést. Több altruizmust követelne és több szeretetet. Azt mondaná, hogy nem az a művészet, mennyire tudunk elmenni a lemondásban, mennyire tudunk elszakadni a külvilágtól és kikapcsolódni az emberiség közös munkájából, mennyire tudjuk felégetni a hidakat magunk és a külső nemzetek között, mennyire tudjuk felfűjni a jelentéktelen dolgokat és leszállítani a nagy dolgok fontosságát, hanem hogy azt a helyet, amely a nap alatt megillet bennünket, a magyar nemzet mennyire tudja elfoglalni a nemzetek társaságában. És ha pillanatnyilag előre tekintünk, magunk is beláthatjuk, hogy ha magas célok elérését tűzte maga elé a nemzet, akkor azoknak elérését csak megfelelő felkészültséggel fogja biztosíthatni. Senki sem kételkedik abban, hogy milyen jó volna megmaradni abban a szobában, ahol mint kis gyermekek zavartalanul boldogok voltunk, milyen jó volna mindig magunk mellett érezni azokat, akiket szeretünk és akik a szél fuvallatától is megőriztek bennünket. De amint az egyes embert az élet viharába taszítja ki a kérlelhetetlen sors, úgy a nemzetnek is tudnia kell, hogy külön glóbusza nincsen, hanem a népek harcterén áll, úgy, amint mi állunk, egyedül és védtelenül. Hogy ebben a védtelenségében pótolni törekedjék azt, amit a megelőző nemzedékek elmulasztottak, ez a nemzetnek talán legfontosabb érdeke, mert a jövő magyar nemzedékek ezt fogják számonkérni tőle.

HORVÁTH JENŐ.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ratio Educationis rediviva.

Minden előkészület megtörtént már ahhoz, hogy a közel jövőben — valószínűleg 1936 elején — tényleg és teljesen életbe lépjen egy olyan magyar oktatásügyi reformintézkedés, melynek fontossága bizonyos mértékig méltóképen hasonlítható Mária Terézia híres tanügyi alapokmányának, az 1777. évi Ratio Educationisnak jelentőségéhez, sőt amely némileg a Ratióban

nemzeti alapon először megállapított tanügyigazgatási elvek némely részleteinek újraeledését jelenti. Erre t. i. a törvény alkotója, Hóman Bálint maga is utal, kijelentvén, hogy az ezzel a törvénnyel megalkotandó új közoktatásügyi hatóság, a tankerületi kir. főigazgató, egyenes utóda lesz az 1777. évi Ratio Educationis egykori főigazgatójának.

Ezt az előkészületet a megvalósításra megérett, sőt már végrehajtás alatt álló 1935. évi VI. t.-c. jelenti, melynek tárgya a *közoktatásügyi igazgatás*, s melynél szakszerűbben megokolt, pontosabban és biztosabban alátámasztott, részletesebben kidolgozott törvényjavaslatot, most már kihirdetett törvényt, keveset ismerünk a magyar törvényalkotás, főleg a tanügyi kodifikálás történetében. S a Ratio Educationis keletkezésére, valódi szerzőjének kilétére vonatkozólag éppen a közelmúlt napokban fölvetett problémának már pusztán lehetősége, Csóka Lajos panonnhalmi főiskolai tanárnak ez irányban folyó újabb kutatásai negatív oldaláról mutatják meg azt, hogy mily fontos dolog a művelődéstörténet szempontjából egy-egy átfogó nemzeti reformnak minden tárgyi és személyi vonatkozását olyan pontos és lelkiismeretes forrásból megismernünk, mint aminő a közoktatásügyi igazgatásról szóló új törvénynek a szakkörök és a pedagógiai közvélemény elé tárt, sőt a nagy nyilvánosság elé is bocsátott szinte ünnepi kiadványnak művészi formát felöltő kísérelő irata*, mely a mai közoktatásügyi kormány felett művelődéspolitikai felelősségérzetének szép bizonyossága.

Az 1777. évi Ratio Educationis korszakos jelentőségének szempontjai között, melyeket Friml Aladár jól foglalt össze, különösen kettő nevezetes. *Egyik*, hogy egységesen szervezi meg az egész közoktatást a népiskolától a legmagasabb fokú intézményekig és szoros összefüggést létesít az iskolafajok között; *másik*, hogy magyar elmék eredeti és monumentális elgondolása volt. Ezek a jellemvonások állítják egy sorba a rövid időn belül életnek induló tanügyigazgatási reformot, a *Lex Hómant*, Mária Terézia Ratiójával és nyujtanak bizonyos mértékig hasonló elvek alapján nyugvó összehasonlítási szempontokat a mai francia és olasz s részben a német és osztrák tanügyi igazgatással való egybevetésre.

A nagy várakozásokat keltő reformot különösen becessé tenni van hivatva az az egyrészt művelődéspolitikai, másrészt erkölcsi alap gondolat, melyet az új törvényalkotás az egész átalakulás fundamentumává óhajtott tenni s melynek realitását teljes lélekkel hinni óhajtanók, — sőt hinnünk is *kell*, — hogy a világszerte dúló gazdasági, társadalmi, politikai és az ezeket mintegy előidéző lelki válságból való kibontakozás kérdése elsősorban nevelésügyi probléma. Azért fontosabb, mint valaha, szinte fontosabb, mint például Mária Terézia rendi szer-

* A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése. Kiadja Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter. Budapest, 1935. (Ivrét 30 l., 13 lapnyi statisztikai adattal. 7 grafikus és 3 térképmelléklettel.)

kezetben élő s állami közoktatásügyi tekintetből még kezdő fokon álló Magyarországi volt, az iskolai nevelés egysége, a köznevelés tudatos irányítása. Új törvényünk szerzője nevelési és oktatási rendszerünk mai hiányait, fogyatékoságait és hibáit főleg közoktatásügyi igazgatásunk szervezetének avultságára vezeti vissza. Az avultságot nem a Ratio Educationis XVIII. századi szelleme képviselte ez esetben, hiszen a Ratióbeli egykori igazgatási egység régen elkallódott, megszűnt, hanem éppen az a szétszaggatott állapot, melyben a közoktatási intézmények — a partikularizmus szellemében és egymástól való elszigeteltségben élve sajátos életüket — a kívánatosnál csekélyebb nemzeti értékkel és csökkenő eredménnyel végezték feladatukat.

Ha tehát az új törvény, *lehetőleg tökéletesen és céltudatosan végrehajtva*, a közoktatásügyi igazgatást a mainál lényegesebben egyszerűvé teszi s a köznevelés irányításában és felügyeletében az egyöntetűséget és szakszerűséget valóban biztosítja, akkor a művelődési és nevelési egység kialakításának legelső és legcélravezetőbb eszköze tényleg a tanügyi közigazgatás átszervezése lesz, annál inkább, mert a törvény egyébként egész elgondolásával és felépítésével szervesen kapcsolódik bele az államszervezet és közigazgatás észszerűbbé és korszerűbbé tételére irányuló kormányzati tervek sorába, az évek óta folyó vagy legalább is évek óta esedékes racionalizálási munkálatokba. Éppen azért a törvény, eleget tevén a közigazgatási tudomány általános követelményeinek, tudatosan valósítja meg a tanügyi igazgatási szervezetnek s ennek keretén belül a személyzet kiválasztásának és a közigazgatási eljárásnak reformját. S mikor ezt teszi, nemcsak átszervezi, *újjaszervezi* a felügyelet és igazgatás intézményeit, hanem voltaképpen *újraszervezi*, mert visszatér a XIX. század specializáló és atomizáló szellemétől a XVIII. század összefogó, szintetizáló rendszeréhez.

Ennek az átalakító, újjaszervező munkára való komoly törekvésnek és kísérletnek természetesen előzménye és multja van az újabb, sőt a legújabb időkben, a világháború utáni években, Klebelsberg Kunó grófnak azokban a terveiben, melyekkel a négy magyar egyetemi város sugárkévéiben négy „tanügyi tartományt“ óhajtott életre hívni és megalapítani, s mely terveknek ma már a magyar művelődés és a magyar pedagógia történetéhez tartozó, Fináczy Ernő mesteri tollából származó, klasszikus értékű munkálatát éppen folyóiratunk közölte ezidei évfolyamában.

Nagyon érdekelheti tehát olvasóinkat s általában a magyar pedagógiai élet és tudomány barátait az, hogy az életbelépő új törvény megalkotójának ez a díszes kiadványa az egyébként bevallottan „szükszavú“ törvénytörvénynek általános indoklásában a XVI. századig menőleg csupán vázlatos rövidséggel, de a XVIII. század elejétől kezdve részletesebben tárgyalva, a jeles történetírónak tudós kvalitásaival jó összefoglalását adja a tanügyi igazgatás és felügyelet fejlődése történetének. Ez össze-

foglalás mindenre kiterjed, amit erről szakférfiaknak és művelt embereknek tudniok illik. Bizonyára így akarta az indokolás írója a törvényt megalkotó országgyűlés tagjait is lelki egyességbe fogni az ügy parlamenti tárgyalása előtt, főleg abban a tekintetben, hogy a mai helyzetnek magának s a mai helyzet gyökereinek föltárással meggyőzze az illetékeseket az átszervezésnek szükségességéről.

Mindez valóban helyén is van, mert a törvények szövege tudvalevőleg nem szórakoztató olvasmány még a törvényhozó részére sem. Megértése a bonyolult szövegezésnek, mely gyakran még szakembereknek türelmét is — még jó, ha érdeklődésüknek állhatatosságát nem — bizonyára próbára teszi, a néha szavak homályába rejtett rendelkezések kihámozása, a tényleg fennálló állapot és a törvényben kontemplált új helyzet közötti különbség világos meglátása mind oly munkát jelentenek, melyet az ügy érdekében jó és tanácsos előre megkönnyíteni, feloldania a törvény alkotójának. Ezt kísérli meg, mégpedig sikerrel, a Lex Hómant magyarázó miniszteri kiadvány, amelyben nemcsak elgondolásait, terveit tárja föl, hanem az egész nagy koncepciót alátámasztó adatait és tárgyi érveit is közli, hogy a hivatott törvényhozók és a pedagógus szakemberek, sőt a távolabb álló társadalmi rétegek érdeklődését is egyaránt fölkeltsé. Akinek módjában van beletekinteni e kiadvány sokoldalú és változatos formájú érvelésébe, tényleg gyorsan eligazodhatik benne, bizonyára szívesen is olvassa a világos stílusú szöveget, tanulmányozza a beszédes grafikonokat s okul a pompás szemléltető térképeken, úgyhogy nyomban kialakulhat véleménye a törvény tartalmának jelentőségéről és célszerűségéről. A történelmi fejlődés összefoglalásából és a jelen állapot rajzából kialakuló törvényhozói vélemény is megerősítést nyerhetett a miniszteri kiadvány nagy és sokoldalú apparátusából, a bizonyítás és érvelés hatalmas anyagának, a statisztikai adatoknak, a költségvetési tételeknek, a grafikonoknak és térképeknek segítségével, melyeken mint „négy pilléren“ nyugodott a törvény már javaslat korában.

Nem is férhet tehát gáncsoló szó ahhoz az értékes lendülethez, mely a nemzeti egység kormányának ezt a sorrendben első reformtervét létrehozta és nyomon kíséri. Az eredmény, mely remélhetőleg az iskolai nevelés és oktatás eredményességének helyes irányú fejlődésében és emelkedésében fog mutatkozni, annál értékesebb lesz, mert a törvény intenciója és intézkedései folytán a személyek helyes kiválogatása, az igazgatási eljárás egyszerűsítése és gyorsítása, az egyfokú fellebbvitel nagyfontosságú közigazgatási elvének alkalmazása és következetes keresztülvitele révén meg fog szűnni a tanügyi bürokrácia hipertrofiája, mely túlhajtott aktáimádatával, mondjuk írásbeliségével a közoktatás voltaképeni céljának és lényegének szó szerinti értelemben „megölő betűje“ volt. E tekintetben is örömmel kell üdvözölni e kezdeményezést.

Úgy véljük azonban, hogy — nem ugyan az intézkedéshez, mely jogi képesítésű tisztviselőket is belekapcsol a *tanügyi*, mondjuk, szélesebb körű kifejezéssel élve, pedagógiai igazgatási munka körébe, amit a tradíciónál fogva is el kell ismer-nünk és fogadnunk, hanem az intézkedés megokolásához bizonyos mértékig szó fér. A törvény indokolása szerint ugyanis a tanügyi igazgatás a jogi képesítésű tisztviselőket sohasem nélkülözheti, mert „*az igazgatás — annak legbelsőbb lényege szerint — jogászi munka*“. Ez az, amiben nem mindeki fog egyetérteni az indokolás felfogásával. Az igazgatás általában, s így a tanügyi igazgatás is, közkeletű szóval élve: az adminisztráció, sem kimondottan jogászi, sem kimondottan tanári munkának el nem fogadható, mert a helyes és eredményes igazgatás a józan és jóindulatú, a szó ideális és klasszikus értelmében demokratikus felfogású, kitűnő judíciummal rendelkező, gyors felfogású, mindenkor a lényegre meglátó, expeditív természetű, általános vagy mondjuk: magasabb műveltségű *ember* munkája. Az igazgatási munkának *kizárólagosan* jogi jellegét ma, a modern specifikus és differenciált képzettség korában még nálunk, a jogászok ősi hazájában sem lehet többé megállapítani. De nem is ez a vitás illetékességi kérdés az, amin a valóban üdvösnek ígérkező törvény végrehajtásának eredményessége múlni fog, hanem a szellem, mely az egész alkotást létrehozta és élteti.

A szakértő pedagógusok egyetemesége s majdan a magyar közművelődés története mindenesetre azt fogja, leszűrhetni az utókor számára e reform megszületésének egész menetéből (s ez lesz örök értéke a fejlődés e fokozatának), hogy a törvény — *hasonlóan* a Ratio Educationishoz és az 1790. évi XV. t.-c. alapján összeült országos bizottságnak munkálataihoz, melyek újlag az egész ország minden iskolájára érvényes (de, sajnos, soha törvényerőre nem emelkedett) egységes nevelési és tanulmányi rendszert dolgoztak ki, és *szemben* az 1868. évi XXXVIII. t.-c. és az 1876. évi XXVIII. t.-c. értelmében kétfelé szakadt, addig legalább elvileg egységes iskolafelügyeleti szervezettel — a nemzeti művelődés egységének alapelvéből, az egységes *nemzeti világnézet* kialakításának szükséges voltából indul ki s ehhez képest az iskolai nevelés elvi egységének biztosítására törekszik. Mindamellett nem teszi magáévá az említett régi tanügytörténeti dokumentumoknak uniformizáló törekvését, mert a nevelés egységét nem a tanítás és a tanár lélek nélküli uniformizálásával akarja elérni és biztosítani, hanem — tiszteletben tartván minden iskolafaj és minden szaktárgy egyéni jellegét és minden iskolafenntartó speciális célktűzéseit, — az átfogó és egyetemes nemzetnevelési elvek egységes érvényesítése, az igazgatás és felügyelet rendszeressé és egyöntetűbbé tétele útján óhajtja célját elérni. Az ilymódon egységes nevelői szempontok szerint, elvszerűn irányítva kialakuló, organikus iskola-

hálózat, melybe valamennyi iskolatípus bele fog illeszkedni, lesz remélhetőleg az igazi *nemzeti egység* legbiztosabb alapja.

A pedagógiai tudomány általános szempontjaiból s a fokozottabb didaktikai eredmények érdekében nagy vívmány lesz a multtal szemben, hogy a pedagógia és a gyermekpszichológia mai állása mellett az iskolai felügyelet gyűjtőfogalmába összefoglalt sokrétű és sokszínű tevékenység mindinkább veszíteni fog csupán formalisztikusan ellenőrző, igazgatási szempontból számonkérő jellegéből, s benne szükségszerűen mind nagyobb szerephez fog jutni a tanácsadó, felvilágosító, útbaigazító, példaadó irányítás eleme.

Ez lesz a modern pedagógia igazi diadala a magyar iskolai nevelés és oktatás körében. *Gyulai Agost.*

Németnyelvű földrajzmódszertani munkák szemléje.

Két évtizeddel ezelőtt, a mélyreható átalakulások kezdetén rögtön felismerték a földrajz jelentőségét. Ennek volt köszönhető, hogy a különböző iskolafajok tantervének az új körülményekhez való módosításában és átalakításában a régi állapothoz képest nagyobb figyelemre méltatták. Egyrészt megnövekedett a heti óraszám, másrészt a tananyag keretében jobban kiemelték bizonyos szempontokat. Ezzel természetesen együttjárt, hogy új módszertani munkák váltak szükségessé. Folyóiratunkban megemlékeztünk már néhányról (Julius Wagner, Albert Scheer), amelyek főleg a középiskolák számára készültek. Az alábbiakban azokról akarunk beszámolni, amelyek a nemzeti szocializmus uralomra jutásáig jelentek meg folytatólagosan. A hitlerizmus uralomrajutásával ugyanis a módszertani kérdések helyét tárgyunk oktatásának keretében a politikai és faji szempontok foglalták el.

A polgári és felsőbb népiskolák számára készült *Theodor Hollmann* Der erdkundliche Unterricht (8-r., XI + 155 l. Quelle & Meyer, Leipzig) c. munkája. Megkívánja a tanártól a földrajz teljes anyagának ismeretét, s épen ezért helyenkint vezérszószzerű. Így mindjárt a bevezető részben, amelyben a földrajznak mint tudománynak tárgykörét, segédtudományait, szokásos felosztását és történetét adja. Ezt ismertetve különösen kiemeli, hogy a leendő tanárnak milyen elengedhetetlenül szükséges ismereteket kell elsajátítania. Ezt követi a földrajz iskolai anyagának áttekintése, a tanterv és a pedagógiai célkitűzés ismeretése, valamint a feldolgozás lehetséges módozatainak körvonalazása. Szerencsésen illeszti erre a helyre a földrajz iskolai tanításának rövid történetét. Megismertetve a tudományos és az iskolai földrajz mibenlétét, szerzőnk átvezet a tanító eljárás mikéntjének ismertetésére. Itt két tényező irányadó: milyen segédeszközök állanak rendelkezésünkre s a jelenben milyen a nevelés célkitűzése. Ennek következtében a falitérkép, atlasz,